

εἰκόνες τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου
ἀπὸ ἡμερολόγιου

Ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου

Μέ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου εἶναι σημαντικό γεγονός ὄχι μόνο θεολογικά ἀλλὰ καὶ αἰσθητικά στὴν ἀγιογραφία, πού ἀποδίδει τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ σημασία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πού συνδέεται μέ τὴν Ἄνοιξη, κατὰ τὴν ὁποία ὀρίσθηκε νά ἐφορτάζεται, συντέλεσε νά προστεθοῦν στὴν εἰκονογραφία καὶ στοιχεῖα τῆς φύσης (λουλούδια, πουλιά), πού συνήθως ἡ Βυζαντινὴ ζωγραφικὴ ἀποκλείει. Σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ παρουσία τῶν μορφῶν πέρα ἀπὸ χῶρο καὶ χρόνο καὶ ἔξω ἀπὸ τοὺς φυσικούς νόμους, πού τίς καθορίζουν, γιὰ νά φανεῖ ἡ ὑπερβατικὴ πραγματικότητα τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς οὐράνιας Βασιλείας.

Ἡ Παναγία
τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου

Ἡ Παναγία τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου

Ἀπό τήν Ἐκκλησιαστική Ἱστορία τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς πρῶτος ἐξωγράφησε τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί «τῆς θεοπρεποῦς τεκούσης αὐτόν». Κατά τήν παράδοση ἔδειξε στήν Θεοτόκο 3 εἰκόνες, πού ἡ Παναγία τίς εὐλόγησε, ὥστε δι' αὐτῆς ἡ χάρις τοῦ Υἱοῦ της νά εἶναι μαζί τους.

Ἡ πρώτη εἶναι στό μοναστήρι τοῦ Μεγ. Σπηλαίου, ἡ δεύτερη στή Βιλίνα τῆς Κριμαίας καί ἡ τρίτη στό μοναστήρι τῆς Παναγίας Κύκκου (Κύπρος). Οἱ εἰκόνες εἶναι ἀπό κερί, μαστίχα καί εἰδικά χρώματα.

Ἡ Εἰκόνα τῆς Παναγίας τοῦ Μ. Σπη-
λαίου δόθηκε ἀπό τόν Λουκᾶ μαζί μέ
τό Εὐαγγέλιό του στόν Θεόφιλο.

Ἡ Θεοτόκος δεξιοκρατοῦσα κλίνει
τό κεφάλι τρυφερά πρὸς τό Βρέφος,
πού τό ἄριστερό του χέρι κρατεῖ τήν
παλάμη της καί στό δεξί του κρατεῖ
εἰληπτάριο. Ἡ εἰκόνα εὐρέθη ἀπό τούς
Θεσσαλονικεῖς ἀδελφούς Συμεών καί
Θεόδωρο (4ο αἰ.), μετά ἀπό προσταγή
καί ἀποκάλυψη τῆς Θεοτόκου.

Κατά τήν παράδοση εἶναι ἔργο
τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Ἡ ἁγία
εἰκόνα εἶναι γνωστή καί ὡς Παναγία
ἡ Ἐλεοῦσα. Στά 900 περίπου χρόνια
ζωῆς ἡ Μονή (ιδρύθηκε τό 1080 ἀπό
τόν Ἀλέξιο Κομνηνό) κάηκε 4 φορές
ἀλλ' ἡ εἰκόνα διασώθηκε.

Ἡ Παναγία κρατεῖ τρυφερά τό γυμνό
χέρι τοῦ Χριστοῦ καί μέ τό ἄριστερό
ὑποβαστάζει τά γυμνά του πόδια. Ὁ
Χριστός κρατιέται ἀπό τή μπέρα μέ τό
ἄριστερό καί στό δεξί ἔχει εἰληπτάριο.

Οἱ δύο ἄγγελοι μέ σταυρωμένα τά χέ-
ρια φέρουν λῶρο χρυσαφί.

Τό πρόσωπο τῆς Παναγίας εἶναι
πάντοτε καλυμμένο. Λέγεται ὅτι ὁ Πα-
τριάρχης Ἀλεξανδρείας Γεράσιμος τόλ-
μησε νά ἀνασπκώσει τό πέπλο ἀλλ'
ἀναγκάστηκε νά ζητήσει συγγνώμη μέ
δάκρυα.

Ἡ εἰκόνα ἔφτασε στήν Κύπρου μετά
ἀπό αἴτηση τοῦ διοικητοῦ τῆς Κύπρου
Μανουήλ Βουτομίτη. Εἶχε θεραπευθεῖ
ἀπό ἕναν ἐρημίτη, τόν Ἡσαΐα, πού ζή-
τησε κατά θεία προσταγή τήν εἰκόνα
τοῦ Εὐαγγελιστῆ Λουκά ἀπό τήν Κων-
σταντινούπολη. Ὁ Ἀλέξιος Κομνη-
νός θεραπευμένος καί αὐτός ἀπό τόν
Ἡσαΐα ὑποχρεώθηκε νά τήν δώσει.

Γλυκοφιλούσα ἡ Βλαχέρνα,

Ναός Εὐαγγελιστρίας, Ἀργοστόλι

15-16 αἰ.

Ἡ Παναγία μέ φωτεινό πρόσωπο ἀλλά πένθιμο τό μαφόρι της ἀκουμπᾶ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, πού στρέφεται στούς θεατές. Τό πόδι του γυμνό σημεῖο τῆς θυσίας του. Κρατεῖ κλειστό εἰληπτάριο. Οἱ ἄγγελοι προσκυνοῦν καί τό ἱμάτιο καλύπτει τά χέρια τους.

Κάποτε εἶναι γυμνή, ἀνάστροφη ἡ πτέρνα τοῦ Χριστοῦ, πού δπλώνει τόν πτερνισμό τοῦ Ἰούδα.

Παναγία τοῦ Πάθους

15 αἰ. Σινᾶ

Ὁ μικρός Χριστός κρατεῖ μέ τά δύο του χέρια τό χέρι τῆς μητέρας. Φοβᾶται βλέποντας τόν ἄγγελο Μιχαήλ νά κρατεῖ λόγχη καί σπόγγο καί τόν Γαβριήλ τόν σταυρό. Ἡ Παναγία δεξιοκρατοῦσα ἀκουμπᾶ τά χεῖλη στά μαλλιά του, ὅπως καί στήν Παναγία τοῦ Κύκκου.

Παναγία ἡ Παραμυθία

16-17 αἰ. (Γ. Μ. Βατοπαιδίου)

Βρεφοκρατοῦσα πού μέ τό δεξί κρα-
τεῖ τό χέρι τοῦ Χριστοῦ καί τό φέρ-
νει στά χεῖλη της μέ βλέμμα θλιμμένο
(ὑποσημαίνει τό μελλοντικό Πάθος).

Τά χαρακτηριστικά ἔντονα καί τά
χρώματα σκούρα.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ἡ Πανα-
γία εἰδοποίησε τοὺς μοναχοὺς γιά τήν
ἀπειλή πειρατῶν παρά τή θέληση τοῦ
Χριστοῦ καί διεσώθησαν.

Καρδιότση Γλυκοφιλοῦσα, Ἀγγέλου 15 αἱ. (Βυζ. Μουσεῖο)

Τό νόημα τῆς Βρεφοκρατούσας ἀπό τό θλιμμένο ὕφος καί τῶν δύο εἶναι ἡ μελλοντική θυσία τοῦ ἐνανθρωπήσαντος.

Ὁ μικρός Χριστός μέ τά χέρια ἀνυψωμένα, τό κεφάλι πίσω, στρέφεται στή μητέρα.

Μιά κόκκινη ζώνη στούς ὤμους του καί στή μέση, τό πέδιλο, πού κρέμεται, εἶναι σημεῖα τοῦ Πάθους.

Ἐπάρχουν καί ἄλλες μέ τό ὄνομα αὐτό, ὅπως τῆς Σίφνου, τῆς Νάξου καί τοῦ Ἐμμανουήλ Τζάνε.

Παναγία Μήτηρ τῆς Παρηγορίας*,

Madre della Consolazione
15 αἰ., Μουσεῖο Βυζ. Θεσσαλονίκης

Δεξιοκρατοῦσα Παναγία, μέ τό ἄλλο ἐγγίζει τά γόνατα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θλίψη διακρίνεται στά μάτια. Σκοῦρα τά χρώματα στά ἐνδύματά της. Ἀπό τό κάλυμμα τῆς κεφαλῆς προβάλλει λευκή διάφανη μπόλια πτυχωτή (δυτικῆς ἐπίδρασης, ὅπως καί ἡ διακόσμηση στό μαφόριο).

Ὁ Χριστός καθισμένος μέ ὄρθιο τόν κορμό βλέπει πρός τόν θεατή ἐκφραστικά. Κρατεῖ σφαῖρα· εἶναι ὁ δημιουργός καί βασιλεύς.

Ἡ παράσταση τῶν εἰκόνων Madre della Consolazione ἔχει τό νόημα τῆς Παναγίας τοῦ Πάθους.

*Βυζαντινές ὀνομασίες Παρηγορίτισσα, Παραμυθία, Πausολύτπη, Πονολύτρια.

Παναγία Βρεφοκρατούσα

15 αἰ. Μουσείο Μπενάκη

Η παρουσία τῆς Παναγίας ὅπως
στὴν *madre della Consolazione*. Τό
φωτοστέφανό τους στολίζεται μέ ἕνα
βλαστό καί περιγράφεται μέ στιγμές.

Ὁ Χριστός κλίνει ἐλαφρά πρὸς τὴν
μπτέρα, κρατιέται ἀπὸ τὸ μαφόριο καί
κρατεῖ εἰληπτάριο, πού γράφει «μακάρι-
οι οἱ φυλάσσοντες τὰς ὁδοὺς μου».

Ὁ χιτώνας διακοσμεῖται μέ χρυσές
γραμμές καί ἕνα ἀνθέμιο (ἀρχιερεὺς).

Παναγία ἡ Ἀρακιώτισσα (Λαγουδερά Κύπρου)

Ἐξοχη τοιχογραφία τοῦ 12 αἰ. Φαίνεται Παναγία τοῦ Πάθους ἀπό πολλά χαρακτηριστικά· τούς δύο ἀγγέλους, πού κρατοῦν σημεῖα τοῦ Πάθους, τά σταυρωμένα πόδια τοῦ Χριστοῦ καί γυμνό τό ἀριστερό, τόν σταυρό στό φωτοστέφανό του, τή ζώνη (λῶρο) στούς ὦμους καί τή μέση μέ τίς γραμμές.

Ἡ Παναγία ὄρθια στόν περίτεχνα στολισμένο θρόνο κρατεῖ στά δύο της χέρια σχεδόν ξαπλωμένο τόν Χριστό (ἀναπεσόντα*) μέ τό βλέμμα της πρός τό παιδί. Καί τό παιδί στρέφεται ἐλαφρά

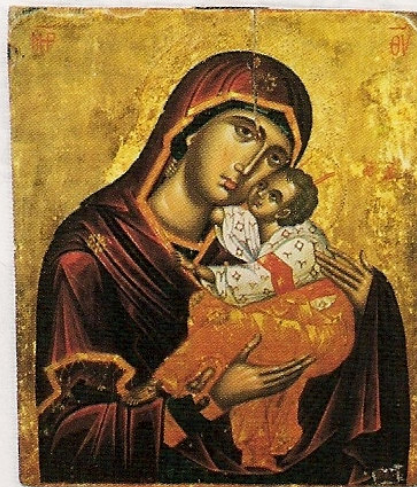
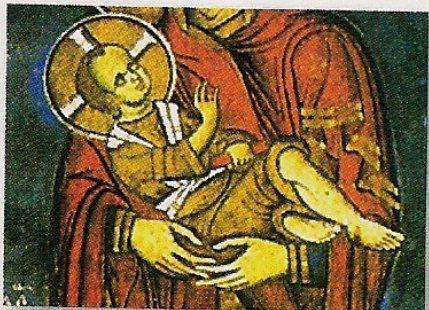
* Ὁ ἀναπεσών σημαίνει τό ἄφραστον μυστήριον τῆς οἰκονομίας. Ὁ Χριστός ἐκοιμήθη ὡς λέων καί αὐτός ἐαυτόν ἀνέστηκε.

πρός τή μητέρα, εὐλογεῖ μέ τό δεξί καί στό ἄλλο κρατεῖ κλειστό εἰληπτάριο.

Εἶναι ἡ παλαιότερη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀμνοῦ (μέ γυμνό τό ἀριστερό πόδι).

Σχολιάζει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὅτι ὁ ἀμνός ἐκλέγεται καί ἀπό τῆς ἀριστερᾶς χειρός διότι σφαγιαζεται ὄχι μόνο ὑπέρ δικαίων ἀλλά καί τῶν ἀμαρτωλῶν.

Γλυκοφιλοῦσα Σινᾶ

Ἡ Θεοτόκος σπριρίζει τόν Χριστό μέ τό ἓνα χέρι κάτω ἀπό τά πόδια καί μέ τό ἄλλο τή μέση του.

Ὁ Χριστός ἀγκαλιάζει τήν μητέρα στό λαιμό καί κρατιέται ἀπό τό μαφόρι της. Τά πόδια του σταυρωμένα καί λυμένο τό πέδιλο· ὅλα χαρακτηριστικά τοῦ Πάθους.

Παναγία του Άρακα

Τοιχογραφία του 12 αϊ.

Η Θεοτόκος ἔνθρονη μέσα στό γαλάζιο μέ πράσινους τόνους, πού ἐπαναλαμβάνονται καί στόν χιτώνα της. Τό μαφόριο στολισμένο μέ σταυρούς στικτούς.

Μέ τό δεξί ἀγκαλιάζει στή μέση τόν Χριστό καί μέ τό ἀριστερό στηρίζει τό πόδι του. Τό βλέμμα της ἀτενίζει μακριά.

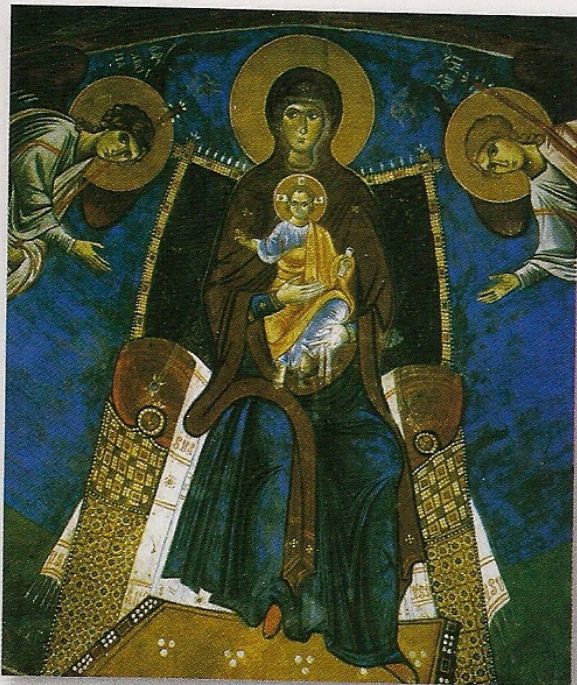
Τό βλέμμα του Χριστοῦ ἔντονο στρέφεται ἐλαφρά. Εὐλογεῖ καί κρατεῖ εἰληπτήριο.

Στό φωτοστέφανό του τό σχῆμα τοῦ σταυροῦ.

Οἱ Ἄγγελοι ζωγραφισμένοι μέ ἴδια

τήν προβολή τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ, τήν κίνηση στίς φτεροῦγες βλέπουν τόν θεοπατή.

Ὁ θρόνος τῆς Παναγίας στολισμένος περίτεχνα, ἐνώ τό ὑποπόδιο ἀπλοῦστερο.

Μονή Δαφνίου 11ος αι.

Ἡ Παναγία, στά ἄριστερά, δείχνει πρὸς τὸν Υἱὸν τῆς μέ το δεξί καί φέρνει τὸ ἄριστερό τῆς χέρι σέ ἔνδειξη θλίψης κάτω ἀπὸ τὸ πηγούνι τῆς, κρατώντας ἓνα μικρὸ μαντῆλι. Τὸ σῶμα τῆς, τυλιγμένο ἀπὸ τὸ βαθυγάλαζο μαφόριο μέ χρυσῆ παρυφή καί κρόσσια, ἔχει ἐλαφρὰ στροφὴ πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένο. Στὴν ἀντίστοιχη θέση, στά δεξιὰ κάτω ἀπὸ τὸ σταυρὸ, ὁ Ἰωάννης μέ λανθάνουσα κίνηση. Ἡ τριπρόσωπη λιτὴ σύνθεσις συμπτικνώνει τὸ νόημα τῆς κορυφαίας σκηνῆς ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ Πάθους. Ἐκφραση τῆς συγκρατημένης θλίψης μέ στάσεις καί χειρονομίες, πού κατάγονται ἀπὸ κλασικὰ ἐπιτύμβια γλυπτὰ.

Τὴν πᾶσαν
ἐλπίδα μου
εἰς σέ ἀνατίθημι